

Datum
2018-02-05

Vårt diarienummer
2017-110-8812

Ert datum
2017-12-06

Er beteckning
U2017/04843/GV

Utbildningsdepartementet

103 33 STOCKHOLM

Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har tagit del av promemorian Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/04843/GV) som utarbetats av Regeringskansliet.

Sammanfattning av CSN:s synpunkter

- CSN tillstyrker att merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på *gymnasial nivå* ska få lämnas med ett grundbelopp.
- CSN har inget att erinra mot förslaget att merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på *eftergymnasial nivå* fortsatt ska få lämnas med ett visst högre belopp.
- CSN förordar att bestämmelserna om när studiemedel inte rimligen bör få lämnas ska tydliggöras.
- CSN ser problem med förslagen att prövningen av när studiemedel inte rimligen bör lämnas enligt förslaget ska ha sin utgångspunkt i de bestämmelser om statsskicketets grunder och mänskliga fri- och rättigheter som anges i 1 kap 2 § regeringsformen (RF) och att det är CSN som ska göra denna bedömning. CSN föreslår att förslagen i denna del utreds vidare, liksom förslagets konsekvenser
- CSN tillstyrker att studiemedel inte bör ges för studier i områden dit Utrikesdepartementet avråder från resa. En begränsning av rätten till studiemedel bör i sådana fall utgå ifrån avrådan från alla resor till ett

visst område eller där Utrikesdepartementet uppmanar svenskar att lämna landet.

- CSN föreslår att det bör övervägas att införa en bortre tidsgräns för övergångsbestämmelsen avseende merkostnadslån för undervisningsavgift.
- CSN anser att övergångsbestämmelsen avseende vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel behöver förtydligas.

Merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på gymnasial nivå ska bara få lämnas med ett grundbelopp och merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på eftergymnasial nivå ska fortsatt få lämnas med ett visst högre belopp

CSN tillstyrker att merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på gymnasial nivå ska bara få lämnas med ett grundbelopp. CSN har inget att erinra mot att merkostnadslån för undervisningsavgifter för studier på eftergymnasial nivå fortsatt ska få lämnas med ett högre belopp. CSN delar promemorians uppfattning att förslagen begränsar de studerandes skuldsättning, vilket i sin tur bland annat underlättar återbetalningen av studielånen.

CSN bedömer dock inte att förslagen kommer att minska antalet bidragsbrott nämnvärt. CSN:s uppfattning är att en av de främsta orsakerna till antalet bidragsbrott är möjligheten att få studiestöd utbetalt i förskott. Denna faktor påverkas inte direkt av förslagen i promemorian. Förslagen innebär emellertid att de enskilda utbetalda beloppen kommer att bli lägre, vilket betyder att konsekvenserna av bidragsbrott till viss del begränsas.

Det finns skäl att anta att de eventuella negativa följderna av regeländringen avseende merkostnadslån för undervisningsavgift är begränsade, eftersom möjligheten till högre uttag enligt vad CSN erfar inte har påverkat studievalen i mer än begränsad utsträckning¹. I promemorian anges att ett av skälen till att det är rimligt att merkostnadslån för studier på eftergymnasial nivå får lämnas med ett dubbelt så högt belopp jämfört med grundbeloppet, är att möjliggöra studier på läkarutbildningar utomlands. CSN vill dock påpeka att studerande, oavsett utbildningsinriktning, som läser på en utbildning som omfattar mer än 120 veckor (ca 3 år) och har merkostnadslån med 6,4 procent av prisbasbeloppet under de första 120 veckorna, inte har möjlighet att få

---

¹ Ändrade bestämmelser för studiemedel för utlandsstudier - Återrapportering av ett regeringsuppdrag, CSN dnr 2016-100-9238, s.25

merkostnadslån för hela utbildningen eftersom man då uppnått det maximala belopp som kan lämnas för undervisningsavgifter. Detta på grund av att de studerande slår i taket för det högsta belopp som totalt kan lämnas i merkostnadslån för undervisningsavgift innan utbildningen är avslutad. Det finns därmed en fortsatt risk att studerande på långa utbildningar lånar ett högre belopp i början av sin utbildning för att sedan inte kunna finansiera den senare delen. De utbildningar på eftergymnasial nivå som sannolikt inte påverkas av en regeländring är utbildningar upp till tre år som har en undervisningsavgift som täcks av det föreslagna maxbeloppet. De utbildningar på eftergymnasial nivå som sannolikt påverkas av ändringen är kortare utbildningar med höga undervisningsavgifter, inom exempelvis ekonomi och konst².

Bestämmelserna om när studiemedel inte rimligen bör få lämnas ska tydliggöras

Studiemedel får lämnas för utlandsstudier på gymnasial eller eftergymnasial nivå, om utbildningen kan anses ha en godtagbar standard, dvs. utbildningar som håller tillräcklig kvalitet. Det är CSN som beslutar om godtagbar standard för utbildningar på gymnasial nivå och Universitets- och högskolerådet (UHR) som beslutar om godtagbar standard för utbildningar på eftergymnasial nivå³. Studiemedel får enligt nuvarande bestämmelse inte lämnas för en utbildning som trots att den kan anses ha godtagbar standard är jämförbar med en utbildning i Sverige som inte ger rätt till studiemedel eller inte rimligen bör ge rätt till studiemedel⁴.

CSN har i ett allmänt råd angett att med utbildning som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel bör exempelvis avses utbildning som innehåller moment som är olagliga i Sverige eller där utbildningen bedrivs eller har som syfte att den studerande ska kunna bedriva verksamhet som är olaglig i Sverige eller där utbildningen bedrivs⁵.

Enligt promemorians förslag till ny förordningsbestämmelse anges att studiemedel inte får lämnas för en utbildning som är jämförbar med en utbildning i Sverige som inte ger rätt till studiemedel eller inte rimligen bör ge rätt till studiemedel, *antingen på grund av utbildningen som sådan eller med hänsyn till övriga omständigheter.*

---

² Ändrade bestämmelser för studiemedel för utlandsstudier - Återrapportering av ett regeringsuppdrag, CSN dnr 2016-100-9238, s. 27

³ 3 kap 21 § studiestödsförordningen (2000:655)

⁴ 3 kap 23 § studiestödsförordningen (2000:655)

⁵ Allmänt råd till 3 kap. 23 § första stycket 2 studiestödsförordningen (2000:655)

Den föreslagna ändringen av lydelsen i förordningsbestämmelsen medför enligt CSN:s mening ingen ändring i sak. Enligt exemplen som finns angivna i promemorian anges emellertid att studiemedel inte rimligen bör lämnas för utbildningar som är oförenliga med principer som ligger till grund för den svenska regleringen⁶. En grundläggande utgångspunkt vid prövningen av när studiemedel inte rimligen bör lämnas bör enligt promemorian vara de bestämmelser om statsskickets grunder och mänskliga fri- och rättigheter som anges i 1 kap 2 § regeringsformen (RF). De grundläggande principer som anges i bestämmelsen bör således enligt förslaget vara vägledande för bedömningen av rätten till studiemedel. Som exempel anges i promemorian att studiemedel inte rimligen bör ges för en utbildning som sprider icke-demokratiska värderingar. Studiemedel bör enligt promemorian rimligen inte heller ges exempelvis för en utbildning som inte är öppen för kvinnor eftersom ett sådant antagningssystem inte anses förenligt med de svenska principerna om ickediskriminering som anges i regeringsformen. Enligt förslaget anges att det inte är lämpligt att i studiestödsförordningen närmare ange i vilka situationer studiemedel inte rimligen bör få lämnas, utan att det är CSN som ska göra denna bedömning⁷.

I rapporten om hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet förordade CSN att bestämmelsen av vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel behöver ses över⁸. En utvidgning av vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel är emellertid enligt CSN:s mening av sådan dignitet att regeringen bör utreda om en reglering istället bör ske i studiestödslagen eller studiestödsförordningen. CSN kvarstår vid uppfattningen att det inte kan anses vara lämpligt att en myndighet ska bedöma att en utbildning inte ska ge rätt till studiemedel utifrån sådana principiella grunder som anges i regeringsformen.

En prövning som utgår ifrån regeringsformen innebär enligt CSN:s mening en väsentlig ändring i praxis av vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel. Förslaget i promemorian medför i praktiken att det är handläggare vid CSN som ska värdera utländska lärosäten och utbildningar utifrån regeringsformens grundläggande principer avseende exempelvis demokratiska, religiösa och etiska aspekter. Det är enligt CSN:s mening mindre lämpligt och medför en ytterst grannlaga prövning, med risk för subjektiv och rättsosäker tillämpning. En sådan prövning innebär att de

---

⁶ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s. 17

⁷ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s. 17

⁸ Rapport – Hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet, CSN dnr 2016-100-5198

kriterier som anges i regeringsformen inte kan ställas mot varandra, utan samtliga delar måste ingå i bedömningen vilket i sin tur får stora konsekvenser för vilka utbildningar som ger rätt till studiemedel. Det innebär att en prövning av vilka utbildningar som rimligen inte ska ge rätt till studiemedel måste, förutom demokratiska värderingar, även utgå ifrån diskriminering på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etiskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Det finns dessutom principiella och praktiska problem avseende de specifika områdena demokrati och kön som anges i promemorian.

En utbildning som sprider icke-demokratiska värderingar

Ett av de exempel som anges i promemorian är att studiemedel inte rimligen bör ges för en utbildning som sprider icke-demokratiska värderingar⁹.

CSN ställer sig frågan hur en avgränsning av vilka utbildningar som ska anses sprida icke-demokratiska värderingar ska ske i praktiken. Begreppet ”icke-demokratiska värderingar” är i sig skäligen allmängiltigt och subjektivt. Omfattas exempelvis alla utbildningar i icke-demokratiska stater eller ska eventuell begränsning avse lärosäten och/eller utbildningar? En sådan prövning medför en bedömning på olika nivåer. Ska exempelvis det faktum att en stat anses vara icke-demokratisk i sin tur medföra att alla utbildningar som står under statlig tillsyn i det landet direkt eller indirekt kan anses sprida icke-demokratiska värderingar? Andra komplexa frågor kan exempelvis handla om på vilket sätt det kan påvisas att ett lärosäte eller en utbildning sprider värderingar som strider mot den svenska regeringsformen? Sådana värderingar framgår sannolikt inte av den information som ges på ett lärosätes websida eller av en utbildnings antagningsbesked eller studieplan. I praktiken kan det vara så att icke-demokratiska värderingar sprids av enskilda individer eller föreläsare på en viss institution, vilket det är svårt att framlägga bevis för. Det finns en risk att det blir prövning som enbart kan tillämpas *ad hoc*, dvs. när något förhållande vid en viss utbildning uppdagas, exempelvis i media. Det kan ifrågasättas om en sådan prövning uppfyller kraven på rättssäkerhet.

Tidskriften *The Economist* listar i ett demokrati-index olika stater utifrån synen på demokrati och i botten på listan finns länder med många studiemedelstagare som exempelvis Kina, Thailand, Turkiet och Ryssland¹⁰. Huruvida ett lands statsskick och syn på demokrati avspeglas i en specifik utbildning varierar mellan olika lärosäten och utbildningar kan vara svårt för CSN att påvisa vid bedömningen av rätten till studiemedel. Exempelvis har en

---

⁹ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s. 17

¹⁰ <https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/>

icke-demokratisk stat som Kina infört obligatoriska moment i studieplaner för internationella studenter som innefattar kinesiskt statsskick, kultur och historia¹¹. Innebär en sådan studieplan att dessa utbildningar ska anses sprida icke-demokratiska värderingar och att studiemedel därmed inte bör ges för studier i Kina?

Svenska universitet och högskolor har utbildningssamarbeten med icke-demokratiska länder. Exempelvis Linnaeus-Palme är ett utbytesprogram för lärare och studenter på högskolans grundnivå där syftet för programmet är att stärka samarbetet med universitet i utvecklingsländer¹². Giltiga samarbetsländer för programmet utgår från OECD:s DAC-lista och består av länder som definieras som låg- och medelinkomstländer av OECD:s biståndskommitté. Vissa av de länder som anges i kriterierna för programmet har ett icke-demokratiskt statsskick, vilket sannolikt även genomsyrar utbildningsväsendet i landet.

Det finns även utbildningar i demokratiska länder som tillhandahåller utbildningar som kan innehålla vissa moment eller kurser som kan anses vara oförenliga med svensk lagstiftning. Ett exempel är juristutbildningar i delstater i USA som praktiserar dödsstraff, vilket inte kan anses förenligt med de värderingar som anges i den svenska regeringsformen.

De principer för bedömning av vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel som anges i promemorian kan medföra att studiemedel för såväl reguljära program och utbytesstudier i dessa länder begränsas. Att generellt tillämpa de principer som anges i regeringsformen riskerar dessutom att motverka regeringens syfte med att ge studiemedel för utlandsstudier, i och med att ett vägledande skäl för utlandsstudiestödet är att främja kulturell förståelse¹³. I delbetänkandet En strategisk agenda för internationalisering anges bland annat att det finns politiska motiv för internationalisering och att utbildningssamarbeten bidrar till såväl tillväxt, välfärd och utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter¹⁴. Utredningen konstaterar att forskning och högre utbildning har en koppling till svensk utrikespolitik. De värden som svensk utrikespolitik grundas på är mänskliga rättigheter, demokrati och multilateralt samarbete. Utbildningssamarbeten med exempelvis låginkomstländer kan enligt utredningen skapa egen tillgång till kompetensförsörjning av hög kvalitet för den egna arbetsmarknaden och på så sätt bidra till såväl tillväxt, välfärd och utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter. Utbildningssamarbeten kan bidra till att bygga upp effektiva, ansvarstagande, öppna och inkluderande institutioner liksom

---

¹¹ <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20170608115112483>

¹² <https://www.utbyten.se/program/linnaeus-palme-partnerskap/>

¹³ Studiemedel för gränslös kunskap (SOU 2011:26), s. 108

¹⁴ En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3), s. 77

främjandet av mänskliga rättigheter, där högre utbildning är en förmedlare av demokratiska värderingar¹⁵. Internationella kontakter stärker förståelsen för andra länder och förhållanden och är därmed en viktig grund även för demokrati och tolerans¹⁶. Utredningen påvisar också att det gjorts undantag för utbildning och forskning när den demokratiska utvecklingen i länder som Kambodja och Saudiarabien medfört att de politiska kontakterna och bistånd skurits ned. Att inte ge studiemedel för utbildningar som kan bedömas sprida icke-demokratiska värderingar utifrån en svensk kontext riskerar att gå i motsatt riktning till de övergripande mål för internationalisering som sätts upp för utbildningssektorn. Att det är en statlig myndighet som avgör vilka utbildningar vid utländska lärosäten som kan anses sprida icke-demokratiska värderingar kan uppfattas som att myndigheten tagit ett politiskt ställningstagande som i förlängningen skulle kunna påverka Sveriges relation med det aktuella landet.

Utbildningar som inte är öppna för kvinnor

Enligt förslaget i promemorian bör inte heller studiemedel ges för en utbildning som inte är öppen för kvinnor eftersom ett sådant antagningssystem inte anses förenligt med de svenska principerna om icke-diskriminering som anges i regeringsformen¹⁷.

En sådan begränsning är enligt CSN:s mening också problematisk. Frågan är om begränsningen endast ska tillämpas på *ett* kön, då en sådan bedömning i sig riskerar att strida mot bestämmelsen i regeringsformen. Eller ska CSN i bedömningen göra skillnad på kön, då lärosäten som endast antar kvinnor sannolikt gör det utifrån en strävan av ökad jämställdhet? Genusbegreppet är i sig inte alltid juridiskt tillämpligt med tanke på personer som inte anser tillhöra ett visst kön. Vissa länder inför dessutom ett tredje juridiskt kön och även Sverige överväger detta, vilket medför att en bedömning av vilka utbildningar som rimligen inte ska ge rätt till studiemedel som utgår ifrån lärosäten som endast antar män eller kvinnor även av den anledningen blir problematisk¹⁸.

En uppdelning av antagning till olika lärosäten utifrån kön kan ha sitt ursprung utifrån exempelvis traditionella eller av religiösa skäl. Det finns flera lärosäten och skolor i demokratiska länder som av tradition endast antar studerande av ett visst kön. I USA finns exempelvis privata s.k. Mens college och Womens college som bara antar män respektive kvinnor, exempelvis

¹⁵ En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3), s. 280

¹⁶ En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3), s. 375

¹⁷ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s. 18

¹⁸ <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201792/>

Hampden-Sydney College¹⁹. Seven Sisters är en informell beteckning på sju privata högskolor i USA som endast antar kvinnliga studenter, som exempelvis Mount Holyoke College²⁰. Det finns även välrenommerade lärosäten som har specifika institutioner och campus som bara antar studerande av ett visst kön som exempelvis University of Queensland²¹ i Australien och University of Cambridge i Storbritannien²². Även i Sverige finns utbildningar som endast är öppna för ett kön som exempelvis Kvinnofolkshögskolan i Göteborg²³ som endast antar kvinnor och transpersoner. De sistnämnda har ett selekterat urval utifrån kön i huvudsak utifrån en strävan efter ökad jämställdhet. Ska ett antagningskriterium som har för avsikt att öka jämställdheten kunna utgöra skäl att ge studiemedel, trots ett selekterat urval av de sökande som grundar sig på kön?

Det finns även en uppdelning av vilka lärosäten som en studerande kan antas till utifrån kön som grundar sig på religiösa aspekter. I exempelvis Saudiarabien får män studera vid vissa lärosäten och kvinnor vid andra. Över hälften av de studerande på högre utbildning i Saudiarabien är kvinnor²⁴. Kvinnor är således inte utestängda från högre studier utan endast från vissa lärosäten. Innebär ett sådant utbildningssystem att studiemedel ändå inte rimligen bör ges alls för några utbildningar i Saudiarabien? Även i andra länder finns en uppdelning av antagning utifrån både kön och religiös tillhörighet. Holy Trinity Orthodox Seminary²⁵ är ett ackrediterat lärosäte i USA som kan anses ha godtagbar standard, men som endast antar män som är medlemmar av den rysk-ortodoxa kyrkan och där ett av antagningskraven är att de studerande ska bifoga ett rekommendationsbrev från en andlig ledare i sin församling.

En generell prövning av rätten till studiemedel som utgår ifrån att ett lärosäte endast antar studerande av ett visst kön är komplicerad. Det är inte säkert att det tydligt framgår på antagningsbesked eller av information på lärosätets hemsida att det finns begränsningar i vilka som kan antas till en viss utbildning som grundar sig på exempelvis kön, religion eller sexuell läggning. Den urvalsprocessen är sannolikt inbyggd strukturellt i systemet och sker mer eller mindre outtalat från lärosätet. I 78 länder är det dessutom olagligt att vara homosexuell, vilket medför att en sådan begränsning är överflödigt i ett lärosätes antagningskrav²⁶. I exempelvis Iran och Saudiarabien är

---

¹⁹ <http://www.hsc.edu/>

²⁰ <https://www.mtholyoke.edu/about>

²¹ <http://www.womens.uq.edu.au/>

²² <https://www.murrayedwards.cam.ac.uk/>

²³ <http://kvinnofolkshogskolan.se/kurser-ansokan/>

²⁴ file:///C:/Users/csn2421/Downloads/DM5_Mellanostern%20och%20Nordafrika_Saudiarabien,%20MR-rapport%202011.pdf

²⁵ <http://www.hts.edu/>

²⁶ <https://www.rfsuinsamling.se/rfsus-arbete/hbt/>

homosexualitet förenat med dödsstraff. En prövning utifrån de kriterier som anges i regeringsformen medför sannolikt att alla utbildningar i ett land där det är straffbart att ha en viss sexuell läggning inte rimligen bör ge rätt till studiemedel, i och med att öppet homosexuella sannolikt inte får studera i landet.

I promemorian anges vidare att vägledande principer avseende vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel också kan utläsas av annan lagstiftning än grundlagen²⁷. Vilken lagstiftning som avses framgår emellertid inte av promemorian och CSN ställer sig frågande till vilka övriga bestämmelser som skulle kunna vara aktuella att tillämpa och om det är lämpligt att CSN som myndighet även ska avgöra detta.

CSN har genom ett antal exempel pekat på att en prövning utifrån de kriterier som anges i regeringsformen kan få mycket stora konsekvenser för vilka utbildningar som kan ge rätt till studiemedel. Bedömningsgrunderna blir mycket svåra att tillämpa och prövningen riskerar att bli subjektiv, schematisk och rättsosäker. CSN anser att sådana grundläggande principer av vilka utbildningar som ska ge rätt till studiemedel i detalj bör regleras av regering eller riksdag. CSN anser att det är ogörligt att utgångspunkten vid prövningen av när studiemedel inte rimligen bör lämnas utgår från bestämmelserna om statsskickets grunder och mänskliga fri- och rättigheter som anges i 1 kap 2 § regeringsformen (RF) och att det är CSN som ska göra denna bedömning. Det är enligt CSN:s mening inte lämpligt att sådana riktlinjer ska utformas av en myndighet. Att det i promemorian görs ett antal uttalanden om vad som kan avses är enligt CSN:s mening inte tillräckligt. Den praxis som kan komma att utvecklas riskerar att få stora konsekvenser för vilka utländska utbildningar som inte rimligen ska ge rätt till studiemedel. CSN:s uppfattning är att svårigheterna och eventuella konsekvenser av förslaget inte är tillräckligt belysta eller utredda, bland annat mot bakgrund av de mycket svårtolkade och ibland motsägelsefulla begrepp som föreslås ligga till grund för prövningen. CSN anser att frågan om en begränsning av utländska lärosäten och utbildningar som inte ska ge rätt till studiemedel måste utredas vidare, med utgångspunkten att lag eller förordning ska ges en tydligare och mer tillämpbar utformning. CSN kan bistå Regeringskansliet i denna utredning.

Studier i områden dit Utrikesdepartementet avråder från resa.

Bedömningen av vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel kan enligt promemorian även ha sin grund i andra omständigheter, exempelvis

---

²⁷ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s.17

bör inte studiemedel ges för studier i områden dit Utrikesdepartementet (UD) avråder från resa²⁸.

CSN tillstyrker en begränsning av rätten till studiemedel för studier i områden dit UD avråder från resa. CSN har i rapporten om hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet föreslagit en sådan begränsning, i huvudsak av säkerhetsskäl för de studerande²⁹. UD har tre olika nivåer på avrådan. UD kan avråda från icke nödvändiga resor, vilket innebär turist- och besöksresor; från alla resor, vilket även inkluderar arbetsresor och alla andra resor. Det finns också situationer där UD inte bara avråder från resor utan även uppmanar svenskar att lämna landet.

En begränsning av rätten till studiemedel bör enligt CSN:s mening utgå ifrån avrådan från alla resor till ett visst område eller där utrikesdepartementet uppmanar svenskar att lämna landet. En avrådan från icke nödvändiga resor är riktad till i huvudsak turister och åsnyttare inte studerande som har ett annat levnadsmönster och en annan kännedom om det aktuella området. Av rapporten om hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet framgår att 15 personer studerade i områden som omfattas av UD:s två skarpaste nivåer under läsåret 2015/2016³⁰.

Utbildningar som inte hade gett rätt till studiemedel om de funnits i Sverige

I promemorian nämns också att studiemedel bör kunna nekas om det är fråga om en utbildning som inte hade gett studiemedel om den hade funnits i Sverige³¹. En sådan prövning riskerar i praktiken att bli komplicerad. Det är regeringen som fattar de övergripande besluten om vilka utbildningar som ska ge rätt till studiemedel. Regeringen kan exempelvis fatta beslut om att en specifik skola eller utbildning ska ge rätt till studiemedel. Regeringen kan också besluta att en särskild myndighet får avgöra vilka skolor och utbildningar som ska ge rätt till studiemedel. Vilka utbildningar som ger rätt till studiemedel framgår av bilagan till studiestödsförordningen (2000:655). För att CSN ska kunna pröva om en utländsk utbildning inte skulle ge rätt till studiemedel om den hade funnits i Sverige kan det innebära att CSN behöver remittera en del av dessa bedömningar till regeringen eller den myndighet som fattar beslut om en viss utbildning i

---

²⁸ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/0443/GV), s. 18

²⁹ Rapporten om hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet CSN dnr 2016-100-5198, s.16

³⁰ Rapporten om hur bestämmelserna för utlandsstudier ska tillämpas för att säkerställa att studiemedel endast betalas ut för utbildningar som håller tillräcklig kvalitet CSN dnr 2016-100-5198, s.17

³¹ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/04843/GV), s.17

Sverige. CSN har inte i sak inte något att erinra mot en sådan prövningsordning, men det skulle sannolikt medföra en mer komplicerad och tidskrävande handläggning i jämförelse med nuvarande ordning.

Ikraftträdande

CSN anser att förslaget för när de nya bestämmelserna om merkostnadslån undervisningsavgifter ska tillämpas bör förtydligas. I förslaget anges att de nya bestämmelserna för merkostnadslån ska tillämpas för studier som påbörjas efter den 30 juni 2018. Vidare framgår att en person som redan har påbörjat studier och planerat för sin studiegång enligt de nu gällande bestämmelserna kan då fortsätta att ansöka om merkostnadslån för undervisningsavgifter och avsluta sina påbörjade studier utifrån de förutsättningar som gällde när studierna påbörjades³².

Det är ofta inte helt enkelt att avgöra när studier ska anses påbörjade. CSN anser att skrivningen studier som påbörjats före den 30 juni 2018 kan komma att innebära svåra gränsdragningar när den ska tillämpas. Det kan handla om studerande som har haft ett studieuppehåll eller studerande som bytt inriktning på studierna. Ska studierna anses vara påbörjade när den studerande började studera med studiemedel på den aktuella utbildningen eller när den studerande första gången beviljades studiemedel. Om man läst utan studiemedel, ska då studierna anses vara påbörjade då man för första gången var registrerad för studier vid en viss utbildning eller ska prövningen utgå från när studiemedel beviljats för första gången. Avses vilka studier som helst eller den utbildning som påbörjats och som man initialt fått merkostnadslån för undervisningsavgifter utbetalat med ett högre uttag? Om syftet med lydelsen är att de som påbörjat en utbildning mot en viss examen ska ha möjlighet att avsluta studierna utifrån de nuvarande bestämmelserna bör det enligt CSN:s mening förtydligas.

En övergångsbestämmelse utan bortre tidsgräns medför dessutom att CSN, så länge det finns studerande som påbörjat studier före den 30 juni 2018, kommer att behöva pröva rätten till merkostnadslån för undervisningsavgift, både enligt den nuvarande och den nya lydelsen parallellt. En sådan ordning gör det svårt för den enskilde att i förväg planera och förstå vilka förutsättningar som gäller för merkostnadslånet. Det medför även en tidskrävande handläggning av ansökningar om studiemedel. Effekten av de nya bestämmelserna blir dessutom begränsad i och med att CSN måste tillämpa den äldre lydelsen för studerande som påbörjat studier före den 30 juni 2018. Det högre uttaget av merkostnadslån för undervisningsavgifter kan ofta bara ske under en begränsad tid innan den studerande uppnått det maximala belopp som totalt kan beviljas. För att undvika att ha parallella regelverk föreslår CSN därför att det bör övervägas en

---

³² Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/04843/GV), s.19

övergångsbestämmelse med en borte tidsgräns för att på sikt endast pröva rätten till merkostnadslån för undervisningsavgifter enligt den nya lydelsen.

CSN anser att även övergångsbestämmelsen till 3 kap. 23 § studiestödslagen avseende vilka utbildningar som rimligen inte bör ge rätt till studiemedel behöver förtydligas. Punkt 3 i övergångsbestämmelsen anger att den nya lydelsen tillämpas för studier som bedrivs efter den 30 juni 2018, om den studerande inte redan har beviljats studiemedel enligt äldre bestämmelser³³. Övergångsbestämmelsen kan emellertid tolkas som att studerande som tidigare fått studiemedel för studier vid exempelvis en utbildning som enligt de nya bestämmelserna inte rimligen ska ge rätt till stöd, kan få studiemedel även om beslutet fattas efter den 1 maj 2018. I promemorian anges dock att undantaget i punkten 3 endast avser att den nya lydelsen inte bör tillämpas för studerande som redan har fått ett beslut om studiemedel före den 1 maj 2018 för tid efter den 30 juni 2018³⁴. CSN föreslår därför att övergångsbestämmelsen förtydligas så att den stämmer överens med den begränsning som anges i promemorian.

Beslut om detta remissvar har fattats av chefsjuristen Åke Svensson efter föredragning av utredaren Henrik Strömberg Croné. I arbetet med remissvaret har även utredaren Karin Henning, verksamhetsutvecklarna Eva Hjort Wirtén och Björn Hammarstedt samt studiestödsutredaren Niklas Mijdemä deltagit.

Åke Svensson

Henrik Strömberg Croné

---

³³ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/04843/GV), s.5

³⁴ Studiemedel vid utlandsstudier – Förändringar för ett långsiktigt och hållbart system (U2017/04843/GV), s.19